

Socialt kapital – Ett mätbart värde?

av
Ulf Liljankoski
<http://stadsplanering.se>

Inledning

Denna artikel har sin utgångspunkt i begreppet *socialt kapital*. I fokus står frågan, som jag kopplar till min forskning kring hur man mäter socialt kapital och hur man kan främja socialt kapital i ett samhälle.

För att kunna undersöka hur och vad som ska mätas och samlas in till min uppsats måste begreppet socialt kapital utredas.

De frågor jag kommer att fokusera på gäller hur kommunen och de som ansvarar för utvecklingen av stadskärnan ser på stadskärnans sociala funktion och vilka eventuella metoder man använder sig av för att öppna möjligheter och bidra till ett ökat socialt kapital på orten.

Socialt kapital är ett begrepp som använts av flera forskare. Sociologen Wendy Stone (2001) säger bl a att de mest framträdande inom ämnet är sociologen Pierre Bourdieu, sociologen James Coleman, statsvetaren Robert D. Putnam. Samtliga dessa forskare använder socialt kapital som ett begrepp som omfattar de resurser av kollektivt handlande som resulterar i ekonomisk välbefinnande, demokrati och möjligheter för individen att förvärva humankapital (Stone 2001). Socialt kapital anses även skapa en känsla av tillhörighet (Kitchen, Williams & Simone 2012:216)

Jag har valt att börja med att fördjupa i Robert D. Putnams forskning vars teori och tillvägagångssätt är applicerbara på min frågeställning. I denna artikel diskuteras därför olika artiklar om socialt kapital samt Putnams böcker *Den fungerande demokratin* (2011) och *Den ensamme bowlaren* (2006).

Den här artikel är på intet sätt uttömmande i ämnet och fullständig i varje detalj. Mitt kunskapssökande och förståelse för begreppet har precis börjat ta form och en hel del läsning och förtydligande väntar runt hörnet.

Begrepp

Här presenterar jag de olika begreppen som kommer att användas i artikeln. En del av begreppen flyter in i varandra och bör ibland förstås i förhållande till varandra.

Socialt kapital

Socialt kapital är ett begrepp som flera teoretiker befattar sig med. Putnams begrepp innefattar *förtroende, normer* och *nätverk*.

En hög grad av socialt kapital innebär att olika individer känner ett ömsesidigt förtroende/tillit för varandra.

För att detta förtroendet ska kunna etableras krävs det att man följer gemensamma normer. Följer de flesta individerna i ett samhälle de gemensamma normerna leder detta till förtroende mellan individer. Detta leder i sin tur till möjligheten att bygga upp ett socialt nätverk och band mellan olika individer och grupper som känner förtroende för varandra.

Det handlar, förenklat sagt, om de personer vi möter, t ex vänner, bekanta och främlingar (Putnam 2006:26) och de möjligheter dessa möten öppnar för oss.

Stone (2001) sammanfattar det med att säga att socialt kapital består av ett nätverk sociala relationer som baseras på normer om ömsesidigt förtroende.

En ytterligare tillägga är att socialt kapital skapar en känsla av tillhörighet (Kitchen, Williams & Simone 2012:216)

Sammanbindande socialt kapital

Putnam skiljer även på *sammanbindande socialt kapital* och *överbryggande socialt kapital* (Putnam 2006:22-23).

Det sammanbindande sociala kapitalet har sin plats i homogena grupper och är en form av *exkluderande* socialt kapital, andra grupper och individer exkluderas. Ett vi och dem förhållande upprätthålls, men inom gruppen finns det en stark sammanhållning tack vare det sammanbindande sociala kapitalet.

Exempel på detta är slutna grupper som riktar sig till personer med t ex en viss religiös uppfattning, en viss inkomstnivå, alltså grupper som enbart välkomnar sina gelikar.

Individerna inom dessa grupper hyser ofta en högre grad av förtroende för varandra.

Sammanbindande socialt kapital består av starka band mellan individerna.

Överbryggande sociala kapital

Det överbryggande sociala kapitalet har sin plats i heterogena grupper och är en form av *inkluderande* socialt kapital. Banden mellan individerna är svagare än de band som finns inom sammanbindande socialt kapital. Å andra sidan öppnar dessa band möjligheter för individen att lära

känna andra individer med annan bakgrund och andra kunskaper.

Överbryggande sociala kapitalet består av svaga band mellan individerna.

Fysiskt kapital

Fysiskt kapital är de fysiska ”verktyg” vi har till vårt förfogande (Putnam 2006:18). Fysiskt kapital kan bestå av maskiner, verktyg och byggnader etc.

Humankapital

Humankapital består av ickefysiska kunskaper som en individ besitter (Putnam 2006:18).

Humankapital kan bestå av utbildning, färdigheter och talanger etc. Det sociala kapitalet möjliggör förvärv av ytterligare humankapital genom de nätverk man har tillgång till (t ex skola eller intresseföreningar). Socialt kapital och tillgång till nätverk kan även öka värdet på humankapitalet (t ex kan skådespelartalang vara mer värt i mötet med andra individer och grupper som uppskattar skådespeleri än bland individer som intresserar sig för fysik).

Generaliserad reciprocitet

Generaliserad reciprocitet uppstår i nätverk med gemensamma normer och där det finns ett positivt socialt kapital. Generaliserad reciprocitet innebär att när man hjälper en annan individ kan man utgå ifrån att denna individen kommer att återgälda detta genom att själv hjälpa till vid ett annat tillfälle. Man känner tillit till att individen kommer att återgälda tjänsten.

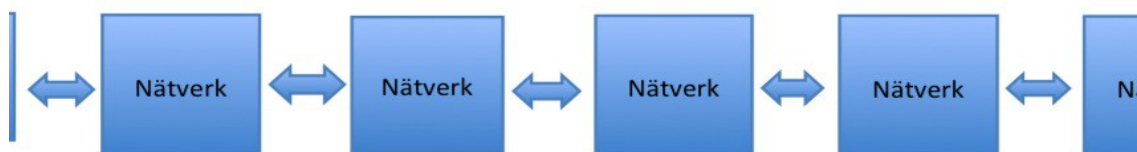
Enligt Putnam skapar generaliserad reciprocitet stort socialt kapital och skapar ett samhälle där allt fler individer vågar samarbeta med varandra (2011:193-194,205).

Horisontella nätverk

Putnam delar upp våra sociala nätverk i horisontella nätverk och vertikala nätverk.

De horisontella nätverken består av relationer mellan individer och grupper som hyser *ömsesidigt förtroende* för varandra och där alla är *jämlikar*. Denna form av nätverkande uppmuntrar till medborgarengagemang och samarbete mellan olika grupper och individer. Detta är den form av nätverk som är en av grundförutsättningarna för att bygga socialt kapital (Putnam 2011:195).

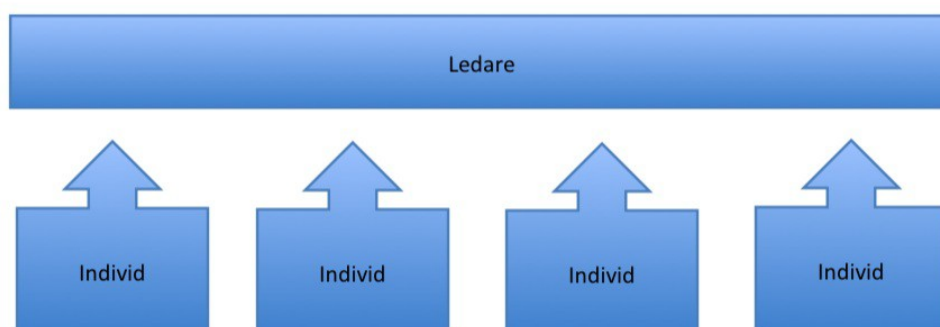
Horisontella nätverk

Vertikala nätverk

De vertikala nätverken består av en *hierarkisk ordning*. Systemet är *ojämlikt* då man förlitar sig på auktoriteter, man följer auktoriteternas anvisningar och vänder sig till dem för att lösa sina problem. Denna form av nätverk uppmuntrar inte till samarbete mellan olika grupper och individer.

Vertikala nätverk- Exempel på hierarki

Informella nätverk

Nätverken kan även delas i informella nätverk och formella nätverk (Stone 2001).

Till de informella nätverken räknas bl a *nära relationer, familj, släkt, vänner, och grannar*.

Formella nätverk

Till de formella nätverken där sociala relationer blir en del av handlingen räknas bl a *samhällsengagerande handlingar, skola, föreningar, religiösa grupper, volontärarbete* mm.

Medborgarengagemang

Medborgarengagemang/Medborgerligt engagemang innebär ”ett aktivt deltagande i offentliga angelägenheter” (Putnam 2011:102). Detta innefattar valdeltagande, deltagande i föreningslivet och

nyhetsbevakning (2011:106-109). Putnam talar till början om tidningsläsare, inte nyhetsbevakning, dock bör detta även innefatta nyhetsbevakning på bl a TV och Internet mm. Han nyanserar begreppet med att säga att det handlar om att ”medborgarna intresserar sig för samhällets angelägenheter” (2011:119).

Enligt Putnam är föreningslivets utbredning ”[e]n viktig indikator på medborgarnas samhällsengagemang” (2011:106).

Medborgaranda

Medborgaranda innefattar *jämlikhet* och *engagemang* (Putnam 2011:120). Medborgarandan kan därför sägas var det som skapas av *medborgarengagemang* och *horisontella nätverk*.

Den data som Putnam samlat in pekar på att det i samhällen med medborgaranda hela tiden skapas nya föreningar och att medborgarengagemanget sprider sig (2011:205)

Detta är de centrala begreppen i Putnams definition av socialt kapital. Nu ska vi gå vidare med att titta på hur man kan mäta socialt kapital med användning av dessa begrepp.

Hur mäter man socialt kapital?

När Putnam mätt socialt kapital har han utgått från *nätverk* (t ex antalet förening) och *medborgarengagemang* (t ex tidningsläsandets utbredning och valdeltagande).

Både Putnam och andra forskare har efter Putnams inledande forskning, som utfördes under 1970-talet till 1990-talet, jobbat med att hitta och förfina de instrument som används för att mäta socialt kapital. Sammanfattat finns det inte något exakt mätinstrument för detta ändamål och forskare har haft olika tillvägagångssätt och frågeformuleringar för att mäta de olika variablerna nätverk, medborgarengagemang, förtroende och normer.

Olika sätt som använts för att mäta socialt kapital

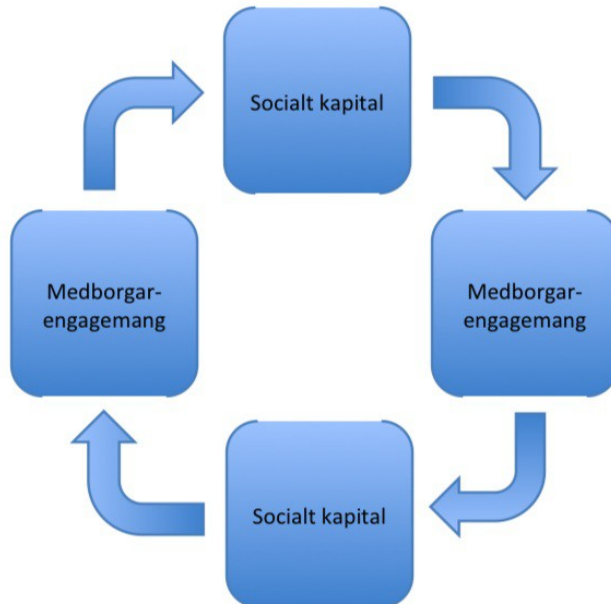
Nedan listas några av de sätt som använts för att mäta socialt kapital (Stone 2011). De olika punkterna kan dock nyanseras ytterligare.

- *Antalet föreningar* (T ex antalet föreningar på en ort eller hur många föreningar en individ är engagerad i.)

- *Tidningsläsandets/nyhetsläsandets utbredning* (medborgarnas intresserar för samhällets angelägenheter)
- *Valdeltagande* (T ex hur många som röstat och aktivt engagerat sig i olika sakfrågor.)
- *Nätverk/Sociala band* (T ex om någon har möjlighet att få hjälp från familj, släkt, vänner, bekanta och grannar. Man har också mätt om hur ofta man deltar i olika sociala sammankomster/sociala aktiviteter samt viken form av nätverk man har relationer till.)
- *Normer* (T ex vilka personer man litar på i sin omgivning, hur mycket man litar på dem och om man litar på främlingar.)
- *Generaliserad reciprocitet* (T ex hur mycket mycket man litar på att andra individer bryr sig om gemensamma angelägenheter i samhället, och hur mycket man litar på att man kan få hjälp av andra individer i sin omgivning,

Hur mäter man de faktorer som bidrar till ökat socialt kapital?

Stone (2001) pekar på att många av de mätinstrument som används idag mäter det sociala kapitalet, men att det kan vara svårt att skilja på *prediktorer* för socialt kapital och *resultaten* av socialt kapital. Ofta hamnar man i en rundresonemang där t ex ett rikt föreningsliv skapar socialt kapital och att socialt kapital i sin tur skapar ett rikare föreningsliv. Eller att en hög grad av förtroende i ett samhälle tyder på att det finns ett högt värde socialt kapital som i sin tur leder till ytterligare ökat förtroende för varandra. Det blir ett klassiskt ”hönan-eller-ägget”-dilemma. Vad kommer först, det rika föreningslivet eller det sociala kapitalet? Det höga förtroendet för andra eller det sociala kapitalet?

Ett rundresonemang - Socialt kapital leder till medborgarengagemang, medborgarengagemang leder till socialt kapital osv.

Stone (2011) pekar på att man måste ha ett tydligt ramverk för vad som menas med socialt kapital och kopplat detta till empiriska studier om man vill studera socialt kapital. Man måste även se socialt kapital som ett multidimensionellt värde där flera aspekter ingår och påverkar varandra.

Referenslista

- Kitchen, Peter; Williams, Allison; Simone, Dylan. (2012). *Measuring Social Capital in Hamilton, Ontario*. Social Indicators Research, v108 n2 p215-238 Sep 2012.
- Putnam, Robert D. (2006). *Den ensamme bowlaren: den amerikanska medborgarandans upplösning och förnyelse*. 2. uppl. Stockholm: SNS förlag
- Putnam, Robert D. (2011). *Den fungerande demokratin: medborgarandans rötter i Italien*. 2. uppl. Stockholm: SNS förlag
- Stone, Wendy. (2001). *Measuring social capital: Towards a theoretically informed measurement framework for researching social capital in family and community life*. Research paper No. 24. Australian Institute of Family Studies. Finns även tillgänglig som e-resurs <http://www.aifs.gov.au/institute/pubs/RP24.html> (2013-02-14)
- Tronca, Luigi. (2011). *How to Define and Measure Social Capital the Power of the Network Approach*. Revista de Cercetare si Interventie Sociala, 35, 128-148.
- Vyncke, Veerle; Peersman, Wim; Maeseneer, Jan De; Willems, Sara. (2012). *Measuring the immeasurable? Operationalising social capital in health research*. Health (1949-4998). Sep2012, Vol. 4 Issue 9, p555-566.